

REPRESALIAT: JOSÉ MARCO MARTÍNEZ

PARAULES CLAU

Exili. Camp de Vernet. Deportació. Camp de concentració de Dachau.

José Marco Martínez¹ va néixer a La Carolina, Jaen, el 2 maig 1909². Va arribar a Olesa l'any 1929 i treballà al ram de l'aigua en l'empresa Manufactures Tèxtils. Es va casar amb Caterina Valls Perpiñá, nascuda a Sabadell el 17 gener de 1911³. Ella va venir a viure a Olesa amb la seva família quan tenia 2 anys. Treballarà de *mechera* a S.A. Sedó en comandita. Van tenir tres fills, l'Àngel, la Joaquina i el Jaume.

El matrimoni vivia, a l'any 1936, al carrer Riera, juntament amb la mare i el germà de la seva dona: Joaquina Perpiñá Llambri, nascuda el 30 de març de 1890 a Santa Perpètua de la Moguda i Gaspar Valls Perpiñá, nascut a Sabadell el 15 de maig de 1912. Aleshores la Joaquina treballava de teixidora a la fàbrica Ramon Matas i el Gaspar a Manufacturas Textil, SA. El Gaspar Valls Perpiñá es va casar amb Josefina Jorba Llobet i van tenir un fill: l'Amadeu Valls Jorba.

Joaquina Perpiñá Llambri es va casar en segones núpcies amb Josep Viruega Medina, nascut a Bailén el 1876⁴. Van tenir dos fills: en Miquel i en Josep. Aquestes relacions de parentiu que detallem ens han permès localitzar els familiars del nostre deportat.

No sabem la implicació que va tenir José Marco en la vida política i social durant la Segona República, però hem trobat una notícia on apareix implicat en els fets violents que es van produir a Olesa l'any 1937. Concretament, el 6 d'abril del 1937, José Marco és detingut, juntament amb vuit persones més, acusat d'estar implicat en l'agressió contra dos guàrdies nacionals republicans que s'havia produït a Olesa pocs dies abans i on resultà mort un d'ells, Alfredo Aznar. José Marco i Marc Torres, però, van ser alliberats i no se'ls va processar⁵.

Davant de la detenció d'aquestes persones, la majoria d'elles afiliades a la CNT i membres de les patrulles de control o del comitè revolucionari d'Olesa⁶, la CNT convocà una vaga general i manifestà al ple de l'Ajuntament la seva oposició:

---

¹ Document elaborat dins del projecte *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*. Autores, Joana Llordella i Blanca Mampel. Direcció projecte: José Fernández i Elionor Sellés. Agraïm la informació aportada per M. Carme Calsina i Amadeu Valls, familiars del represaliat.

² En el padró municipal del 1936, consta nascut el 1908 i amb el cognom Marcos, mentre que en el padró de 1940 consta nascut el 1910 i Martín de segon cognom.

³ En el padró municipal de 1936 consta aquesta data i en el de 1940 consta nascuda el 1910.

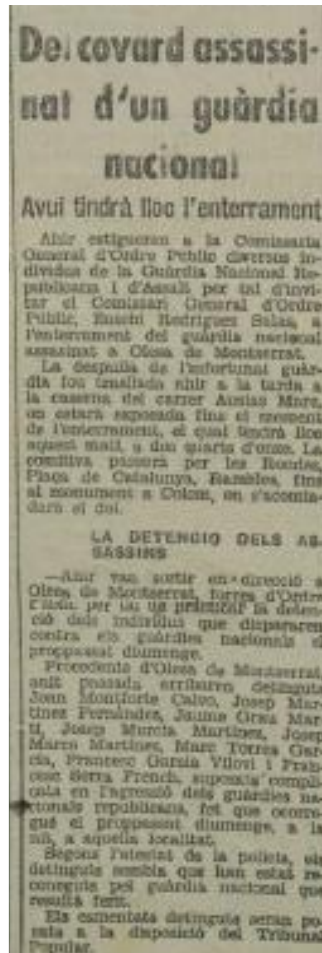
⁴ Padró municipal de 1940.

⁵ DUEÑAS, Oriol (2007) *La Violència d'uns i altres. La repressió de la guerra i la postguerra 1936-1945: el cas d'Olesa de Montserrat*. Publicacions Abadia Montserrat. Col·lecció Abat Oliba núm. 277, pàg.185.

⁶ *Ibidem*, pàg. 186

La minoria de la CNT de l'Ajuntament demana al ple que es cursi a la Conselleria de Seguretat Interior de la Generalitat i al cap dels Serveis d'ordre públic de Barcelona, una protesta "per la detenció i *atropell* de que han estat objecte els individus de les Patrulles de control d'aquesta vila, realitzada pels Guàrdies d'Assalt el dia 6 del mes en curs"⁷.

Els sis detinguts van ser jutjats i finalment absolts.

La Humanitat, 7 d'abril de 1937

En finalitzar la Guerra Civil, José es va haver d'exiliar. No coneixem la seva trajectòria pels camps francesos durant els primers anys de l'exili. Sabem que va marxar deixant la família a Olesa amb qui es retrobarà anys més tard a França⁸. El 24 de maig de 1943 és detingut a Lancey i internat al camp militar de Vernet situat a la regió d'Ariege, al sud-oest de França, on hi estarà prop d'un any⁹. Aquest camp, creat durant la Primera Guerra Mundial, es reobrí a partir del febrer

⁷ Acta municipal del 21 d'abril de 1937. AHMO

⁸ Informació aportada per M. Carme Calsina i Amadeu Valls.

⁹ El seu nom apareix en el llistat d'interns publicat en el web del camp de Vernet. <https://www.campduvernet.eu/medias/files/09-a1-convoi-30-06-1944-2018-09-14.pdf>

de 1939 per internar una part dels milers de republicans espanyols que travessaven la frontera francesa fugint de la persecució franquista.

En aquests primers mesos de l'èxode republicà, ingressaren al camp de Vernet els milicians de la Divisió 26, antiga columna Durruti – formada en gran part per anarquistes espanyols– els combatents de les Brigades Internacionals i també presos procedents d'altres camps i presons. S'hi internaven preferentment els elements "perillosos per a la seguretat pública", considerats així no pel que havien fet sinó perquè les seves idees podien estendre's pel país. *Naturalment es tractava de transformar el camp de Vernet en un camp disciplinari per a "caps calents", com ho demostra el dispositiu militar i policíac encarregat de mantenir-los sota control;*¹⁰

Contràriament al que es pogué observar en altres camps d'internament, el camp es dividia en diferents sectors amb l'objectiu de distingir i aïllar els diferents grups representats. Un d'aquests sectors era reservat als elements considerats perillosos, com ara els comunistes i anarquistes espanyols.

Vernet és un dels camps que sobresurt per la seva duresa, fet que és reconegut per les mateixes autoritats¹¹. Les condicions de vida eren espantoses, la disciplina, molt estricta i les condicions sanitàries s'anaren agreujant per la continua arribada d'interns. En aquest camp nombroses persones hi perderen la vida.

A partir de la tardor de 1939, el camp acollirà interns antifeixistes de diferents nacionalitats i amb l'ocupació alemanya de França s'hi internaran jueus. Des de Vernet, milers de persones són deportades als camps de concentració d'Auschwitz i Dachau.

El 30 de juny de 1944 els alemanys evacuen el camp. José Marco –que feia un any que es trobava reclòs al camp– i els altres 403 interns, entre ells, cinc dones, són traslladats a Toulouse i reclosos a la presó Caserne Caffarelli, a l'espera de ser deportats a Dachau. El 3 de juliol són obligats a pujar al "tren fantasma" juntament amb interns d'altres camps i presons que s'uneixen al comboi al principi i al llarg del trajecte. En total, el tren fantasma transportà 700 persones, incloent-hi 62 dones. El tren ha de fer un llarg recorregut per tota França i ha de sortejar constantment els atacs de les tropes aliades i de la resistència francesa que destrueix ponts i vies de tren i obliguen els alemanys a anar desviant el tren, canviar de vies o a fer trajectes a peu. Els presoners viatjaven amuntegats als vagons, passant set, gana i amb la por al cos per la brutalitat de l'exèrcit alemany.

---

¹⁰ JORNET, José (dir). (2006). *Republicans espanyols a Migdia-Pirineus. Exili, història i memòria*. Generalitat de Catalunya. Pàg. 279

¹¹ Una circular del ministre de l'interior de Vichy del 17 gener de 1941 manifesta: *No hi ha raó per fer imperar, en els camps de Gurs, Argelers, Ribesaltes o de Milles, una disciplina tan estricta com a Vernet, on hi ha delinqüents habituals i extremistes*. JORNET, JOSÉ (dir). (2006). Op. cit., pàg. 133 .

Al camp de Sourges, per exemple, 50 interns van ser afusellats. Altres, tingueren la sort de poder escapar, i es calcula que 150 persones¹² aconseguiren fugir, com per exemple, la trentena de presos que, gràcies a l'ajut de la població de Sorgues i dels ferroviaris, van poden escapar.

Els deportats i deportades arribaren al camp de concentració de Dachau el 28 d'agost de 1944, mentre que les dones seguiren el trajecte fins a Ravensbrück. Al camp hi van arribar 260 republicans espanyols procedents de Vernet.¹³ Entre aquests, hi trobem un altre olesà, Josep Vallpeperas Macià, que pocs dies després d'entrar a Dachau va ser deportat a Mauthausen amb el núm. 99327.

José Marco entrà al camp de Dachau amb el número de matrícula 94237. Serà alliberat el 29 abril de 1945 per les forces estatunidenques, pocs dies abans que Alemanya firmés la seva capitulació. En aquell moment hi havia al camp 32.000 interns.¹⁴

Aquest document recull les dades familiars i físiques de José Marco en entrar al camp de Dachau i fa constar que és barber,

---

¹²<https://amical-mauthausen.org/wp-content/uploads/2019/03/DACHAU-11-desembre-2018-ALTA-2.pdf>. Pàg. 11

¹³Ibidem, pàg. 11

¹⁴ Ibidem, pàg. 20

Konzentrationslager Dachau Art der Haft: Sch. Span. Gef.-Nr.: 94237

Name und Vorname: Marco Martinez José
geb.: 2.5.09 zu: Ma Caroline, Andalusien
Wohnort: Olesa de Montserrat Barcelona
Beruf: Friseur Rel.: Katholisch
Staatsangehörigkeit: Spanien Stand: verheiratet
Name der Eltern: Ángel, Maria Rasse: arid
Wohnort: Sevilla
Name der Ehefrau: Catalina Valls Rasse: ar.
Wohnort: _____
Kinder: 3 Alleiniger Ernährer der Familie oder der Eltern: _____
Vorbildung: _____
Militärdienstzeit: _____ von — bis _____
Kriegsdienstzeit: _____ von — bis _____
Größe: 165 Gestalt: schlank Gesicht: normal Augen: blau
Nase: normal Mund: normal Ohren: normal Zähne: gut.
Haare: schwarz Sprache: Spanisch, französisch
Ansteckende Krankheit oder Gebrechen: _____
Besondere Kennzeichen: _____
Rentenempfänger: _____
Verhaftet am: 24. Mai 43 wo: Somsey (Tiere)
1. Mal eingeliefert: 28.8.1944 2. Mal eingeliefert: _____
Einweisende Dienststelle: _____
Grund: _____
Parteizugehörigkeit: _____ von — bis _____
Welche Funktionen: _____
Mitglied v. Unterorganisationen: _____
Kriminelle Vorstrafen: _____
Politische Vorstrafen: _____

Ich bin darauf hingewiesen worden, dass meine Bestrafung wegen intellektueller Urkundenfälschung erfolgt, wenn sich die obigen Angaben als falsch erweisen sollten.

v. g. u.

Der Lagerkommandant

Marco Martinez José

KL/42/4-43 500.000

Fitxa de José Marco del camp de Dachau. Font: Arolsen archives

KL. DACHAU		T/D Nr.	☐
MARCO, Martinez, José,			
NAME Vorname			
2.5.1909,	Aha Caroline,	94237,	
Geb.-Dat.	Geb.-Ort	Häftl.-Nr.	
Häftl. Pers. Karte	☐	Mil. Gov. Quest.	☐
Effektenkarte	☐	Wald-Friedhof	☐
Effektenverzeichnis . . .	☒	Todesmeldung	☐
Postkontr.-Karte	☐	Leichenschauschein . . .	☐
Schreibst.-Karte	☐	Zahnbehandlungskarte . .	☐
Häftl. Pers. Bogen	☒	Korrespondenz	☐
Mühldorf-H.P.K.	☐	Röntgen-Kontrolle	☐
Krankenblätter	☐	.....	☐
Hospitalkarte	☐	.....	☐
Geldverw.-Karte	☐	.....	☐
Häftl. Unters. Bogen . . .	☐	.....	☐
		Dokumente:	☐ 2
		Inf. Karten:	☐
		Bemerkungen:	
		Umschlag-Nr.:	

41098

Fitxa de José Marco del camp de Dachau amb el seu número de matrícula. Font: Arolsen archives

En aquest document, procedent del camp de Dachau, s'indica la roba que portava José Marco a la seva arribada al camp el 28 d'agost de 1944¹⁵

¹⁵ Jersey, pantaló, camisa, calçotets, tovallola.

Konzentrationslager _____ Häftl.-Nr. 94237
Gefangenen-Eigentumsverwaltung Eff. II. Verf. v. 9.2.43 aufgelöst

Effekten-Verzeichnis

für den KL-Span Häftling Marco-Martinez José
 ab am 2.5.09 zu Mlle Caroline Eingel. am: 28.8.44

..... Hut/Mütze	..... Binder	..... Füllhalter	.....
..... Paar Schuhe/Stiefel	..... Halstuch/Schal	..... Schlüssel	.....
..... „ Strümpfe	..... Paar Handschuhe	..... Feuerzeug	.....
..... „ Gamaschen	..... Arbeitsanzug	..... Rasierzeug	.....
..... Mantel, Sommer/Winter	..... Handtuch	..... Aktentasche	Wertsachen:
..... Rock Kittel	..... Manschetten-Knöpfe	..... Koffer	
..... Hose	..... Brieftasche m. Papier.	..... Paket	Armbanduhr, gelb/weiß m. Lederband/Metallband
..... Weste	..... Inv.-Vers.Karte	Verschiedenes:	Ehe-, Siegel-Ring, gelb/weiß mit Stein
..... Pullover Strickw.	..... Arbeitsbuch	.....	<u>353,- Frau</u>
..... Hemd	..... Wehrpass	.....	<u>1 K 257. 1944</u>
..... Unterhose	..... Ausschliessungsschein	.....	.....
..... Kragen	..... Drehbleistift	.....	.....

Ich erkenne vorstehende Eintragungen als richtig an: José Marco K. L. Für die Richtigkeit: Marco
 (Unterschrift des Häftlings) den _____ Gefangenen-Eigentumsverwaltung:

Bemerkungen: _____

KL52/4.43 500.000

Fitxa de José Marco del camp de Dachau. Font: Arolsen archives

Zugang am 28.8.44 von Sigo Fordeux.

Sch. Sp.	Bastida Fortan Paile	6. 9.86	Scha	94198
Sch. It.	Belfiore Bernat	1. 2.95	Montchio	94199
Sch. Sp.	Beaura-Garcia Salvador	7. 5.01	Rens	94200
Sch. It.	Bussi René	12.10.99	Guardabosco	94201
Sch. Sp.	Camara-Peres Gregorio	9. 5.85	Burgos	94202
Sch. Sp.	Caparros-Ubeda ~~Manuel~~	7. 5.14	Alicante	94203
Sch. It.	Caratu Alphonso	3. 2.91	Mentora	94204
Sch. Sp.	Carrieller-Garcia Joseph	30. 5.-	Zintores	94205
Sch. It.	Carli Anise	1. 6.02	Santa Maria	94206
Sch. Sp.	Carranzas-Villares Victoriano	24.9.07	Barcelona	94207
Sch. Sp.	Casanova Eusebio Rafael	17. 7.08	"	94208
Sch. It.	Chiapponi Honore	12.11.84	Cannara	94209
Sch. It.	Ciccarilli Antoine	28.10.87	Rocca Secca	94210
Sch. It.	Cocco Antoine	11.12.93	Veroli	94211
Sch. Sp.	Crusat-Centelles Viktor	1. 8.04	Barcelona	94212
Sch. It.	Dei Gino	13. 2.98	Poppi	94213
Sch. Gr.	Diatrides Ewangelos	25. 3.97	Leskovicki	94214
Sch. Sp.	Efestein Michel	16. 5.92	Gulatz	94215
Sch. Sp.	Escudero-Baquejo Anatole	3. 7.01	Nava de Ros	94216
Sch. It.	Ferri Frederico	10. 1.09	Fermo	94217
Sch. It.	Filardi Marino	14. 3.98	Amel	94218
Sch. Sp.	Folch-Sans Salvador	23. 4.99	Tarassa	94219
Sch. It.	Gessi Jacques	9.10.90	Alphonse	94220
Glúdice	Sch. It. Louis	21. 2.00	Lenta	94221
Sch. Sp.	Gómez-Barcelona Victor	31. 1.98	San Salvador	94222
Sch. It.	Grasso Vincent	15. 1.13	Nice	94223
Sch. Sp.	Hernandez-Gusman Christobal	15.12.06	Barcelona	94224
Sch. Sp.	Jandula-Arenas Diego	27.11.11	Villa del Rio	94225
Sch. Brasil	Jóske Ernesto	15. 2.99	Poznan	94226
Sch. P.	Kornus Josef	30. 1.87	Lukowa-Kielce	94227
Sch. Sp.	Larroca Jose	7. 3.99	Lerida	94228
Sch. It.	Laupicella Josef	5. 4.97	Vilarosa	94229
Sch. Gr.	Levy Benoit	5. 6.77	Alexandria	94230
Sch. Sp.	Lopez-Garcia Regino	7.8. 08	Madrid	94231
Sch. Sp.	Lopez-Martinez Leonilo	12. 9.88	Bunato de la	94232
Sch. Sp.	Lopez-Vargas Fernando	31. 5.20	Elion de Carth.	94233
Sch. It.	Luisa Diego	30. 9.96	San Castalco	94234
Sch. Sp.	Manzanarez Eusebio	1. 3.85	Turuel	94235
Sch. It.	Manseti Fortunato	20. 3.07	Sona	94236
Sch. Sp.	Marco Martinez	2. 5.09	Ala Cardine	94237

Al final d'aquest llistat d'internats a Dachau podem veure el nom de Marco Martínez amb la data i lloc de naixement i el número de matrícula¹⁶.

El camp de Dachau, situat prop de Munich (Alemanya), va ser el primer camp de concentració que es va crear a Alemanya al cap de dos mesos de l'accés de Hitler al poder amb l'objectiu d'internar-hi els opositors polítics del règim. Va començar a funcionar el 22 de març de 1933. Més de 200.000 presoners hi foren internats, i d'ells, uns 41.500 moriren o foren assassinats¹⁷. Després de Mauthausen, Dachau fou el camp on van ser deportats més espanyols.¹⁸ Els interns eren explotats com a mà d'obra i destinats a subcamps o comandos per a la fabricació

¹⁶ http://www.lesdeportesdutrainfantome.org/ville_dachau.htm

¹⁷ <https://amical-mauthausen.org/wp-content/uploads/2019/03/DACHAU-11-desembre-2018-ALTA-2.pdf>, pàg. 5.

¹⁸ *Ibidem*, pàg. 7.

d'armes, en la construcció, fabricació de motors d'avió, etc. Les condicions de vida van ser despietades.

José Marco ja no va tornar a Espanya. Després de la guerra es va retrobar amb la seva família a França i aquí va néixer la seva filla Lise¹⁹. Vivien a Grenoble. La situació viscuda i l'horror que va patir el José va portar-lo a la tràgica decisió de suïcidar-se a l'any 1956²⁰.

Segons testimoni de la família,

Es va suïcidar perquè deia que els nazis el perseguien i que quan el trobessin es carregarien la família i llavors, perquè això no passés, es va suïcidar el 1956, poc abans que naixés un net seu, fill de la Joaquina²¹.

Després d'haver estat alliberats dels camps nazis, altres supervivents, amb la por gravada al cos, no van poder superar els malsons produïts per les esfereïdores imatges que van viure al camp de concentració i es van suïcidar.

---

¹⁹ Informació aportada per M. Carme Calsina i Amadeu Valls, familiars de José Marco

²⁰ Segons la documentació consultada i el testimoni de la família s'hauria de modificar així la informació aportada per O. Dueñas en el sentit que en José no va morir el 1946 i no va estar a Mauthausen. DUEÑAS, Oriol (2007) *La Violència d'uns i altres. La repressió de la guerra i la postguerra 1936-1945: el cas d'Olesa de Montserrat*. Publicacions Abadia Montserrat. Col·lecció Abat Oliba núm. 277, pàg.479

²¹ Informació aportada per M. Carme Calsina i Amadeu Valls, familiars de José Marco.